

De onderwijzersopleiding in een impasse?

A. J. VAN DER LINDE

Katholiek Pedagogisch Centrum, 's-Hertogenbosch

Sinds Roggema zijn onderzoek naar de schoolse school beperkte tot de bestudering van één schooltype, te weten de Rijkskweekschool, schiet het vooroordeel wortel, als zou de kweek-school hét type van een schoolse school zijn. De ontschooling van de kweekschool, niet ten onrechte maar zeker verwarrend de akademisering en democratisering genoemd, is in volle gang. Het schijnt dat de nieuwe benamingen 'Pedagogische Akademie' en 'Opleidingschool voor onderwijzers' een programma gaan betekenen. Om dit te realiseren zal het echter noodzakelijk blijken te zijn om het hoger beroeps-onderwijs los te koppelen van de wet op het voortgezet onderwijs.

I

1. Sinds de invoering van de kweekschoolwet van 1952 is wat het onderwijsbeleid betreft ook met betrekking tot de pedagogische akademies wel het een en ander gebeurd. Men kan immers konstaten dat na 1952 praktisch elk jaar op grond van ervaringen, van nieuwe wetenschappelijke inzichten, van buitenlandse publicaties, en niet in het minst door andere opvattingen omtrent de functie van het onderwijs in het maatschappelijk bestel, veranderingen werden aangebracht. Ook het in 1968 uitgebrachte besluit 358, dat nodig was in verband met de wet op het voortgezet onderwijs, kent al verschillende modifikaties. Momenteel wacht de staatssekretaris voor Onderwijs en Wetenschappen op een advies van de Werkgroep Onderwijzersopleiding (die gewoonlijk in Lochem bijeenkomt) om een voorontwerp van wet voor een nieuwe

onderwijzersopleiding – naar alle waarschijnlijkheid in de laatste helft van 1972 – het licht te doen zien.

2. Binnen de huidige wettelijke bepalingen zijn de toegestane (afgedwongen?) veranderingen bij algemene maatregel van bestuur eigenlijk droogbloeijs.

Projektonderwijs of andere vormen van integratie, absolverende tentamina, medezeggenschap en medeverantwoordelijkheid, groepswork, trainingen, discussie- en werkweken en wat dies meer zij, hebben een ander klimaat nodig om te gedijen.

Een school die een televisietoestel aanschafft en nu en dan eens een programma bekijkt (als snoepje van de week) is daardoor nog geen 'moderne' school die gebruik maakt van nieuwe (beproefde) onderwijskundige inzichten.

Een doelmatige inschakeling van een gesloten televisie-circuit eist belangrijk méér dan het aanschaffen van technische apparaten. Iets dergelijks geldt voor vele thans noodzakelijk geachte veranderingen in het onderwijs, ook in het onderwijs aan pedagogische akademies.

3. Het is niet overdreven om van een nood-situatie bij de onderwijzersopleiding te spreken in die zin, dat er door de vele veranderingen, bijstellingen, keuzemogelijkheden e.d. grote onrust en onzekerheid heerst. Het departement kan het tempo niet bijhouden en sommige akademies gaan op eigen gezag (het bevoegd gezag?) over tot wijzigingen en praktijken die nog niet gelegaliseerd zijn.

Van een zeker te sterke uniformiteit in het verleden is men verzeild in een zo verregaande pluriformiteit, dat verschillende vresen, dat de onderwijzersopleiding in Nederland opgesplitst is of gaat worden in even veelsoortige opleidingen als er akademies (98) zijn. Van een misschien te sterk landelijk beleid met betrekking tot de opleiding van onderwijzers, is er een overgang te bespeuren naar het lokale onderwijsbeleid van elke academie. Het zal moeilijk blijken om ook hier de juiste dosering te vinden van vrijheid en gebondenheid. De noodzaak van het ene doet niet onder voor die van het andere.

Wellicht is het nuttig in te gaan op enkele aspecten van het onderwijsbeleid in het algemeen en het onderwijsbeleid met betrekking tot de onderwijzersopleiding in het bijzonder.

II

1. Het onderwijsbeleid in het algemeen wordt door meer dan alleen strikt onderwijskundige factoren bepaald. Namelijk ook door juridische (rechtspositionele), economische (financiële), politieke, maatschappelijke en waarschijnlijk nog meer factoren. Voor het gestalte geven aan een nieuwe onderwijzersopleiding (waarvan verwacht wordt dat het ook een betere zal zijn), zal dat o.m. met zich meebrengen:

– het afwegen van prioriteiten zowel binnen de onderwijssector als daarbuiten;

– waarborgen van zowel kwantitatieve als kwalitatieve aard met betrekking tot de voorziening van onderwijzers voor de basisschool;

– het relativeren van vermeende noodzakelijkheden die de algemene draagkracht (niet alleen financieel bedoeld) te boven gaan;

– het voorbereiden van vernieuwingen en voorzieningen met betrekking tot: gebouwen, personeelsbezetting, akkommodatie, spreiding, bij-, na- en omscholing, het docentenbestand, enz. enz.;

– het vertalen van onderwijskundige wensen in voor juristen, economen en politici aanvaardbare argumenten.

En dan nog kunnen moeilijkheden of kortsluitingen ontstaan als het onderwijsbeleid via wettelijke bepalingen innovaties tracht te realiseren, dus een vernieuwing gaat dekretteren of als veranderingen worden aanbevolen waarvoor het veld nog niet gereed is.

2. Binnen het strikt onderwijskundige kan men – naar een de laatste tijd gebruikelijke onderscheiding – verschillende niveau's opmerken, namelijk:

a. Het macro-niveau: de plaats die de opleidingen voor onderwijzend personeel in het geheel van de onderwijsstructuur innemen, en de relaties (ook beperkende) die daarvan het gevolg zijn. Elders (in 'De Pedagogische Academie' 2/1971/231-234) hebben we daarover o.m. het volgende geschreven:

– De wens bestaat om het Hoger Beroeps-onderwijs te lichten uit de Wet op het Voortgezet Onderwijs en het samen met het Wetenschappelijk Onderwijs in één wet te regelen (het zgn. tertiair onderwijs) of althans tot meer coördinatie te komen tussen Hoger Beroeps-onderwijs en Wetenschappelijk Onderwijs.

– Tot het Hoger Beroepsonderwijs behoren tot op heden de opleiding voor onderwijzer en voor leraar. De vraag is of daartoe niet ook dient te behoren de opleiding tot kleuterleidster.

– Binnen het kader van een eventueel te onderscheiden tertiair onderwijs, en zelfs binnen het kader van een Hoger Beroepsonderwijs verdient het aanbeveling de opleidingen voor onderwijzend personeel afzonderlijk te regelen. Het typerende van deze opleidingen is o.a. gelegen in de zgn. overdrachtsproblematiek die speciale voorzieningen en regelingen vereist.

– Meestal worden onder opleidingen (voor onderwijzend personeel) alleen die opleidingen begrepen die voorbereiden op een functie bij het algemeen vormend onderwijs. Het is de vraag, of ook de opleidingen voor functionarissen bij het beroepsonderwijs, voor het buitengewoon onderwijs en eventueel nog andere niet genoemde soorten onderwijs,

niet hiertoe gerekend dienen te worden. Ze hebben alle te maken met eenzelfde speciale opleidingsproblematiek.

- Tussen de verschillende opleidingen voor onderwijzend personeel zouden relaties ontwikkeld moeten worden, die - zonder dat de eigenheid van de afzonderlijke opleidingen in het geding komt - tot een betere coördinatie zouden kunnen leiden, waardoor die opleidingen, elk op zich en samen, beter zouden kunnen functioneren.

b. Het meso-niveau: de plaats die de afzonderlijke pedagogische academie inneemt in het geheel van de onderwijzersopleiding, en waardoor de autonomie van de afzonderlijke school beperkt wordt. Naast het recht van elke school op een eigen karakter en een eigen vormgeving, is er de noodzaak van het samen verantwoordelijk zijn voor goed en vergelijkbaar opgeleide functionarissen voor het basisonderwijs.

Levensgroot is hier het probleem van de externe niveau-bewaking waarvoor het onderwijsbeleid zich geplaatst zal zien, indien ze - overigens terecht - de scholen de ruimte wil geven. Moeilijkheden zullen zeker ontstaan als het gangbare systeem van de onderwijsinspectie (natuurlijk drastisch uitgebreid dan) hiervoor wordt ingeschakeld.

Tot dit niveau kunnen ook gerekend worden de problemen met betrekking tot spreiding en fusie van scholen.

c. Het micro-niveau: de interne vormgeving en organisatie van het onderwijs op de afzonderlijke pedagogische academies, waarbij rekening gehouden moet worden met tal van lokale (belemmerende en verrijkende), situationele en persoonlijke factoren.

Het tegenwoordige onderwijskundige denken hecht terecht veel waarde aan dit niveau. Er wordt gepleit voor initiatief-vanonderaf en ruimte hiervoor. Was het onderwijsbeleid tot op heden te veel dirigistisch van bovenaf voorschrijvend, momenteel meent men op dit niveau dat het onderwijsbeleid zich sterker met laten inspireren door de wensen van het veld, en de mogelijkheden moet geven

om deze wensen te realiseren. Verheugend is ook, dat de studenten mede een rol willen spelen in het bepalen van het onderwijsbeleid op dit niveau.

3. Al met al is onderwijsbeleid een moeilijke aanpak: rekening houdend met tal van niet strikt onderwijskundige factoren zal het met inachtneming van de noodzakelijke coördinatie op macro- en meso-niveau voor de redelijke wensen van de afzonderlijke scholen de ruimte moeten reserveren, waarbij aangevend moet worden dat wat lokaal redelijke wensen zijn, in de totale structuur soms niet wenselijk kan zijn.

Daarnaast komt de moeilijkheid om te controleren of de geboden vrijheid inderdaad onderwijskundig juist wordt gebruikt. Dus meer een aksent op onderwijskundige dan juridische controle. En misschien moet het meer advisering dan controle zijn!

4. Een van de meest typerende kenmerken van opleidingen voor onderwijzend personeel is wel deze, dat men er noodzakelijk rekening moet houden met de koers die het onderwijs gaat waarvoor men functionarissen opleidt of voorbereidt.

Voor de onderwijzersopleiding betekent dat de onzekerheid omtrent de uiteindelijke wettelijke regelingen voor het basisonderwijs (of wordt het toch primair onderwijs?). En als die onzekerheid is opgelost, de vraag in hoeverre en in welke mate de basisscholen inderdaad van de geboden flexibiliteit gebruik gaan maken. Ook de (onlangs in studie genomen) verhouding van de pedagogische academies met de landelijke en regionale pedagogische centra inzake de voortgezette didactische scholing van de in functie zijnde onderwijzers, dient nader gepreciseerd en gestructureerd te worden.

III

Inventariserend kan men vaststellen dat kwesties en problemen die de onderwijzersopleiding mo-

menteel erg bezighouden zijn:

- Het stafdocentschap of in ieder geval een drastische verhoging van het aantal begeleidingsuren indien aan het systeem van de urenleraar (W.V.O.) wordt vastgehouden.
- De differentiatie-mogelijkheden voor de school, de vakken en de studenten als noodzakelijke konsekwentie van de in de vooropleiding begonnen differentiatie.
- Het verbreden van de directie als organisatorische, onderwijskundige en agogische academie-leiding.
- De integratie van theoretische en praktische aspecten van de opleiding, en binnen het theoretisch aspect: de mogelijkheid van de integratie van de diverse vak- of leerstofdidaktieken.
- Het aksentueren van de vorming van attitudes door middel van verschillende vaardigheidstrainingen en het afstemmen daarop van de kennis- en inzichtverwerving.
- Het ontwikkelen van onderwijs-leerpakketten voor de verschillende programma's van de pedagogische academies zelf.
- De landelijke spreiding van de pedagogische academies.
- Het probleem van de individuele toetsing, de afsluiting van de opleiding en van de evaluatie van het onderwijs op de pedagogische academie.
- De opname van het Hoger Beroepsonderwijs met het Wetenschappelijk Onderwijs in het Tertiair Onderwijs en overstapmogelijkheden binnen het Tertiair Onderwijs.
- Coördinatie van de opleidingen voor onderwijzend personeel.
- Het ontwikkelen van verantwoorde vakdidaktieken voor het kleuter- en basisonderwijs.
- De democratisering van het beleid op de pedagogische academies.
- De eventuele taak van de pedagogische academies in de vernieuwing van het basisonderwijs en in de voortgezette scholing van de in functie zijnde onderwijzers bij het basisonderwijs.
- De opleiding van docenten voor de pedagogische academies.

- De voortgezette scholing van in functie zijnde docenten bij de onderwijzersopleiding.
- Faciliteiten met betrekking tot bouw en inventaris van een nieuwe, en aanpassingen in deze van bestaande pedagogische academies.
- Faciliteiten met betrekking tot administratief personeel, bibliotheek- en leeszaalvoorzieningen en -personeel, de nodige audio-visuele apparatuur en bedienend personeel.

Deze lijst is nog uit te breiden. De volgorde is volstrekt willekeurig.

Het antwoord op de vraag of de onderwijzersopleiding in een impasse verkeert, willen we niet geven. Wel staat vast, dat ze zich in een stroomversnelling bevindt. Het is bepaald bemoeigend te zien, hoevelen (en met hoeveel energie) zich geroepen voelen om dit schip een behouden vaart te verzekeren.

Literatuur

- Ahlers, Jos: Onderwijs en politiek, of: Echo's der schoolstrijd, in *Jeugd in School en Wereld*, 55/1971/128-134.
- Emmery, Frank, Staleman, de Wolff en Ruiter: *De economie van het onderwijs, pre-adviezen*, Den Haag, 1968.
- Hanssler, B. e.a.: *Materialien und Dokumente zur Lehrerbildung*, Stuttgart, 1971.
- Hüfner en Naumann e.a.: *Bildungsökonomie - eine Zwischenbilanz, Economics of Education in Transition*, Stuttgart, 1969.
- Hüfner, K.: *Bildungsinvestitionen und Wirtschaftswachstum*, Stuttgart, 1970.
- Idenburg, Ph. J.; *Naar een constructieve onderwijspolitiek, Pedagogische Studiën*, 47/1970/1-18.
- Knoers, A. M. P.: *De opleiding van leraren bij het voortgezet onderwijs*, in: *Pedagogisch Mozaïek*, Den Bosch, 1969.
- Linde, A. J. v. d.: *Bouwen aan een pedagogische academie*, Tilburg, 1970.
- Marée, M. H. en Mertens, M. J.: *Literatuur en veldonderzoek met als doelstelling te komen tot verheldering van de problematiek wat betreft het werken met groepen in onderwijs-leersituaties en de noodzakelijke vorming voor de werkers in het veld en wel*

met name: voor het meer sensitief worden voor het groepsproces, ongepubliceerde doct. skriptie, Amsterdam, 1970.

Unesco Institute for Education: Current Problems of Teacher Education, Hamburg, 1970.

Roggema, J.: De schoolse school, Assen, 1969.

Schweizer Schule, 57/1970/nr. 24 artikelen van:

- Flechsig, K. H.: Didaktik als Beruf.
- Aebli, H.: Ein Ausbildungsprogramm für Seminarlehrer der Psychologie, Pädagogik und Didaktik an der Universität Bern.
- Kaiser, L.: Zum Problem der Professionalisierung des Volksschullehrerberufes.
- Füglistner, P. A.: Besteht tatsächlich ein Bedürfnis nach Fortbildung?

Sprenger, W.: Een alternatieve pedagogische akademie, Amsterdam, 1970.

Curriculum vitae

A. J. v. d. Linde, geboren in Tilburg (1921), studeerde aan de kweekschool te Tilburg (Hoofdakte, Frans, Duits) aan de Kath. Leergangen te Tilburg (Pedagogiek M.O.-A en B) en de K.U. te Nijmegen (pedagogiek). Is momenteel werkzaam als onderwijskundig stafmedewerker van het Kath. Pedagog. Centrum afd. onderwijzersopleiding in Den Bosch, als docent onderwijskunde en didaktiek aan de Kath. Leergangen te Sittard, is redactievoorzitter van 'Jeugd in School en Wereld' en de 'Onderwijskundige Brochurenreeks', publiceerde o.m. 'Heemkundig Totaliteitsonderwijs' (met O. Zalm, 1946), 'Expressie en Onderwijs' (1957), 'Hospitanten op school' (met Drs. C. Mommers, 1968), 'Bouwen aan een pedagogische akademie' (1970) en tal van artikelen in verschillende pedagogische tijdschriften.

I. J. van der Linde, geboren in Tilburg (1921), studeerde aan de kweekschool te Tilburg (Hoofdakte, Frans, Duits) aan de Kath. Leergangen te Tilburg (Pedagogiek M.O.-A en B) en de K.U. te Nijmegen (pedagogiek). Is momenteel werkzaam als onderwijskundig stafmedewerker van het Kath. Pedagog. Centrum afd. onderwijzersopleiding in Den Bosch, als docent onderwijskunde en didaktiek aan de Kath. Leergangen te Sittard, is redactievoorzitter van 'Jeugd in School en Wereld' en de 'Onderwijskundige Brochurenreeks', publiceerde o.m. 'Heemkundig Totaliteitsonderwijs' (met O. Zalm, 1946), 'Expressie en Onderwijs' (1957), 'Hospitanten op school' (met Drs. C. Mommers, 1968), 'Bouwen aan een pedagogische akademie' (1970) en tal van artikelen in verschillende pedagogische tijdschriften.